

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovariša v Idriji.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak petek popoldne. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje. Vse leto velja . . . 8 K pol leta . . . 4 „ četrt leta . . . 2 „ posamezne številke po 10 h.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto. Priloge poleg poštnine 6 K.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 14 h „ „ dvakrat . . . 12 „ „ „ trikrat . . . 10 „ za nadaljnja uvrščenja od petit-vrste po 8 h. Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravišтво Učiteljskega Tovariša v Ljubljani, Gradišče št. 2.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Nujen poziv vsemu slov. učiteljstvu.

Za nekoliko tednov pride v državnem zboru na dnevni red razprava o saniranju deželnih financ. To je velevažna zadeva, ki je za nadaljni razvoj šolstva eminentne važnosti. Treba je pritiskati na državni zbor, da sklene, naj država prevzame od dežel 50% stroškov za ljudsko šolstvo.

Vse učiteljstvo naj naslednjo resolucijo z utemeljevanjem vred prepíše, ter poskrbi, da jo krajni šolski sveti, občinski odbori (ali le županstva), šolska vodstva (učiteljstvo te in te šole), učiteljska društva, (kjer ga ni mogoče sklicati k zborovanju, naj se skliče vsaj odbor k seji, da sprejme in podpiše v imenu učiteljskega društva) in tudi druge korporacije sprejmejo in podpišejo.

Resolucija.

Podpisanci prosijo: Visoki državni zbor naj skleni, da prevzame država 50% šolskih stroškov od dežel.

Utemeljevanje:

Uvedba državnega šolskega zakona je bila blagodejno delo, ki je pripomoglo, da je ljudstvo gospodarsko v zadnjih desetletjih tako jako napredovalo. Državni šolski zakon je ustvaril dalekosežno elementarno izobrazbo, na kateri podlagi se je mnogobrojno kmetijsko, obrtno in drugo šolstvo moglo razviti.

Šolstvo naše monarhije se sicer razvita, a nadaljnega razvoja pričakujejo podpisanci z morečo skrbjo, ker finančne podlage, ki na njih sloni šolstvo, ne omogočajo uspešnega nadaljnega razvoja. Dežele, ki so jim naložena bremena za šolstvo, ne morejo več žrtvovati za nadaljni razvoj šolstva.

Podpisanci smatrajo za edino sredstvo, da se finančne razmere šolstva trajno uredijo, to, da država prevzame 50% šolskih stroškov od dežel, da morejo te izpolnjevati svoje kulturne naloge napram šolstvu.

Najvažnejša kulturna naloga moderne države je, da si mladina pridobi potrebnih znanosti in spretnosti za boj za obstanek. In to svrhu ima šola. Ne le da izobrazi posameznega državljan v koristnega uda človeške družbe, temveč šola je vir gospodarskega razvoja države. Izobraženo ljudstvo je tudi najspodobnejše. Temu velikemu pomenu, ki ga ima šolstvo v organizmu države, pa, žal, nikakor ne odgovarja skrb države, ki jo ima ta za materialno podlago šolstva. Država si je sicer pridržala vrhovno nadzorstvo, a finančne dolžnosti do šolstva je naprtla deželam, ki so zaradi tega prišle na rob finančnega poloma.

Pri ustvaritvi državnega šolskega zakona se je deželam sicer dovolilo da smejo pobirati 10% doklade na državne davke za stroške za šolstvo, ker so pa ti stroški od leta do leta rasli in ker morajo prispevati dežele tudi za zgolj državne potrebe, so se prvotni izdatki dežel postotili. Dežele so bile primorane svoje potrebščine kriti z najetjem posojil, in finančni položaj dežel je od leta do leta slabši. Pri tem pa trpi posebno šolstvo, zakaj stroški za ljudsko šolstvo znašajo skoraj polovico deželnih dohodkov. Da pa šolstvo ne bo nazadovalo, se mora postaviti na tako finančno podlago, ki bo omogočila in jamčila za njega uspešni nadaljni razvoj. Ker ima država na dobro razvitem šolstvu največji interes, mora deželam priskočiti na pomoč, ker so dežele prišle zaradi državnega šolskega zakona v finančne stiske, je dolžnost države, da prevzame primeren del stroškov za ljudsko šolstvo, kakor je to urejeno tudi na Angleškem, Francoskem in Pruskem.

Da so se dežele zadolžile, ni krivo morda njih slabo gospodarstvo, temveč tiči vzrok baš v tem, da se je država odtegnila svoji dolžnosti, da bi prispevala k stroškom za šolstvo.

V interesu kulturnih nalog, ki jih imajo dežele, posebno pa v dobrobit ljudskega šolstva, zahtevajo podpisanci, da prevzame država od dežel 50% njih stroškov za šolstvo.

Ta način prispevanja države v svrhu dežel

ni le pravičen temveč je s principialnega stališča neovrženno utemeljen.

V dne

Podpisi.

Te resolucije naj vpošljejo vse imenovane korporacije takoj na predsedstvo državnega zbora na Dunaju, oziroma „Slovanski Jednoti.“

Tovariši, nikar ne zamudite prilike, temveč storite svojo stanovsko dolžnost, in sicer takoj!

Odgoni v Sibirijo.

Kar se sedaj godi v našem deželnem šolskem svetu, moralo bi zanimati vsakega poštenega in pravicoljubnega moža. Da se naša javnost radi tega ne vzdramlja in ne vznemirja, je dokaz naših žalostnih, zaspanih in tudi popačenih razmer! Kakor je nekdanja slaboglasna „visoka komisija“ preganjala in davila angleško duhovščino, tako preganja sedaj naš deželni šolski svet naše učiteljstvo, dasi ti je dal zakon barijero svojega varstva okrog tebe, je barijera samo iz papirja, in če si ljudski učitelj, meče te vrhovna šolska oblast kakor žogo okrog. Brezpravnost ljudskega učiteljstva je signatura sedanjih Schwarzovih dob, in da se ne pozabi na staro Avstrijo, ki diha pod geslom: justitia fundamentum regnorum, pristavljamo takoj, da je brezpravnost naprednega učiteljstva signatura sedanjih Schwarzovih dob!

Kakor lačno morje hoče imeti S. L. S. svoje žrtve! In baron Schwarz ji meče te žrtve v prazni želodec, ter stori s tem vse, kar se po mnenju omenjene stranke more zahtevati od pametnega deželnega predsednika. Vsaj klerikalna stranka je s tem „delovanjem“ avstrijskega prokonsula v naši kronovini zadovoljna, in k ti zadovoljnosti ji moramo odkritosrčno čestitati!

Videti je, da se je izdala katoliška parola, uničiti vsakega učitelja, ki se je slučajno zameril svojemu župniku. Takega izstradanega,

izmučenega reveža v tla poteptati, ni posebno junaštvo. Ali k temu junaštvu ga ni sposobnejšega, nego je barona Schwarza prvi oprčnik, gospod vitez Kaltenegger!

Poglejmo si sedaj, kako se izvrši dotična justifikacija! Najprej je prišel Žirovnik na vrsto, za njim Potokar, in kakor je iz interpelacije dr. Lampetove v zadnji seji deželnega šolskega sveta sklepati na vrsti je sedaj gospod Grmek v Komendi. Med tem, ko klerikalni želodec prebavlja Potokarja, že sekla neumorni kuhar, vitez Kaltenegger, da skoraj servira haše iz Germekovega mesa klerikalnemu omizju!

Stvar je sama na sebi silno priprosta. Če je župnik nezadovoljen z učiteljem, skuje pritožbo na deželni šolski svet, jo da podpisati po svojih privržencih, v drugem pa se zanaša na barona Schwarza. In res se prične najkrucejša disciplinarna preiskava, pri kateri se pa nič važnega ne spravi. Tako se je Potokarju zgolj le izkazalo, da je šolsko zastavo posodil za slavnost ognjegascem na Veliki Loki, da je proti volji župnika Oblaka hotel z drugimi peveci peti pri neki maši. Vse kar se je izkazalo je pravcati nič, in pri naj „boljši“ volji Kaltenegger ni mogel drugega nasvetovati nego ponižen „ukor“, ki kot kazni ničesar ne pomenja. Kazen je sama na sebi brezpomembna, ali vitez Kaltenegger združi z njo tako imenovano premestitev iz službenih ozirnov. Bolje bi se reklo: premestitev župniku na ljubo! Navadno se na predlog plem. gospoda Kalteneggerja sklene, da se dotični učitelj, kateremu se s pomočjo zakona ni moglo kaj drugega pripečati, nego ponižen ukorček, službeno premesti, in sicer v kraj, kamor nikdo ne prosi, v kako pustino, v kako kranjsko Sibirijo, kjer je svet s plankami zabiti, kjer je nesrečen učitelj izoliran, kakor je bil nekdanji izoliran Ovid v Tomih!

Taka premestitev je kazen, je kruta kazn, in tem občutnejša, ker mora dotičnik imeti zavest, da ga zadeva proti volji zakona. Nezakon-

LISTEK.

Odkritje laži.

Senzacionalna je novost, prijavljena od ameriških časnikov, da je dr. Peterson, profesor dušeslovja v Novem Jorku izumil napravo, ki odkriva laži. Ta naprava nam natančno določa trenutek, v katerem opazovani vedoma izpoveduje laži. To dejstvo se je objavljalo v vseh političnih dnevnikih, zaradi česar je prišlo do natančnega opazovanja, ki je provzročilo napetost z napovedovanjem kaj zanimivih člankov. Položil se je temelj hipotezam prihodnosti, ki se bodo pri njih diplomati v raznih zbornicah, kriminalisti na sodiščih obdolževali svojih zmot ali laži in to povsem odkritih; zaman bo izkušal otrok zakriti tudi tako nedolžno laž. Zanimive podobe, ki razočarajo pisatelja in pesnika; podobe, ki so k sreči ali ne — kakor je stališče, iz katerega hočemo stvar soditi — vse kaj drugega nego te, ki odgovarjajo resnici.

Tu ne gre za vest kakega časnikarja, ki nas hoče iznenaditi. Eksperimenti so nam po-

kazali, da obstoji naprava, zaradi katere so fiziologi dobili podatke posebne važnosti in to glede njih pomena kakor tudi glede njih razlage in uporabe pri diagnozi. Vredno je otestiti se vseh predsodkov in fantastičnih opisov, ki so jih prinašali različni listi, in si ogledati resnico: kateri poizkusi in katere naprave so dali povod napravi odkrivanja laži.

Prikazen, nekako skrivnostno-skrbno opisana v knjigi, objavljeni od dr. Veragutha, ki je docent nevrologije v Curihu, se imenuje odsev psiho-galvaniški. Že mnogo časa se je vedelo, da, če spojimo človeško telo z električnim tokom, se tok izpreminja glede moči, in sicer vsakokrat, kadar se prenaša na telo kako dušno ali telesno draženje. To prikazen je opazoval in opisal pred vsem inženir-elektrik Müller. Dr. Veraguth je bil pričujoč celi vrsti njegovih poizkusov in jih proučeval, da bi se poglobil v to zadevo. Dr. Veraguth se je posluževal najnavadnejše priprave. Električni tok konstantne napetosti prehaja v galvanometer, ki je v dotiki z zrcalom in reostatom; ta tok je prehajal v človeško telo potom dveh navadnih elektrod. Na zrcalu galvanometra se opazijo variante napetosti električnega toka, ki

se narejajo tekom poizkušnje. Da se stvar bolj natančno zaznamuje, se svetlobni žarek, ki odseva z zrcala, prestreže na horizontalo milimetrsko skalo, opazovalec bere na tak način jasno količino posameznih nihlajev. Zaradi fotografične slike postane zapis tudi automatičen, ker svetloba, sevajoča z ogledala, vznemirja mrežico, ki v neprestanem gibanju zaznamuje črto brez presledka. Izkušnje Veragutha sta ponavljala Peterson in Američan Jung, ki je poslednji sporočil podatke svojih študij zdravniškemu kongresu angleškemu v letu 1907, opisujoč tako pripravo, ki jo imenujemo galvaniški psihometer.

Podatki, ki se zadobé po tej napravi, so nad vse zanimivi. Ako je telo absolutno mirno in ga nič ne draži, bodisi duševno ali telesno, se opazuje, da napetost električnega toka polagoma in zaporedoma pada. Zadostuje le majhno razburjenje, mala svetloba, živahen stik, čitanje kakega ganljivega prizora ali kak matematiški račun, da se izvede občuten prirastek napetosti struje, ki jo verno kaže galvanometer. Znamenito je to, da se ta reakcija ne pojavi neposredno, temveč za nekaj sekund; ta čas se imenuje latentni čas. Potem, ko doseže na-

petost maksimum, se napetost izpreminja stopnjama do svojega mirnega stališča.

Veraguth je naredil nekatere zanimive poizkuse glede čutnosti, preiskujoč histerične osebe in je prišel do opazovanja, da v nekaterih slučajih, v katerih je bolnik trpel na anesteziji (neobčutljivosti) ali ko je izjavil, da ne čuti nikakega stika, vbodljaja itd., ga je galvanometer označil. Drugi znameniti eksperimenti so se izvršili glede čutne napetosti po metodi dr. Junga, ta obstoji v tem, da predlaga množino besed pri oseb, ki se ima izprašati. Ta oseba ima odgovoriti na vsako besedo z drugo, ki je v zvezi s prejšnjo, ki jo je zaslišal. Konstatovalo se je, da, če se združi to metodo z ono glede psihogalvaniške refleksije, se pri vsaki izjavljajoči besedi pojavi močno valovanje v galvanometru.

Na ta način se je prišlo do sredstva, ki v številkah kaže napetost notranjega vznemirjenja in čuvstvenosti. Morda je bilo radi tega mogoče soditi, da se da ta naprava izkoristiti v odkritje zakritih hudodelnikov in lažnikov sploh. Znanstveniki opozarjajo pa na dejstvo, da morejo razni vplivi kaliti in otežkočati poizkušnje ter izpremeniti podatke. Isto trenenje